

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

STATE MANAGEMENT IN VOCATION-AND-TECHNICAL TRAINING: THEORETIC-AND-METHODOLOGY ASPECT

У статті досліджено теоретико-методологічні аспекти державного управління професійно-технічною освітою в Україні. Наведено концептуалізацію змісту категорій «методологія», «методологія наукових досліджень». За результатами аналізу наукових джерел, визначено зміст та практику реалізації державного управління розвитком професійно-технічної освіти. Розкрито теоретико-методологічне підґрунтя державного управління розвитком системи ПТО через з'ясування змісту таких основних детермінант, як категорії, принципи, норми, цінності, методи, способи, парадигми.

Ключові слова: державне управління, методологія, методологія наукових досліджень, методологія дослідження державного управління, професійно-технічна освіта.

В статье исследованы теоретико-методологические аспекты проблематики государственного управления профессионально-техническим образованием в Украине. Представлена концептуализация содержания категорий «методология», «методология научных исследований». По результатам анализа научных источников определены содержание и практика реализации государственного управления развитием профессионально-технического образования.

Раскрыто теоретико-методологическое основание государственного управления развитием системы ПТО через выяснение содержания таких основных детерминант, как категории, принципы, нормы, ценности, методы, способы, парадигмы.

Ключевые слова: государственное управление, методология, методология научных исследований, методология исследования государственного управления, профессионально-техническое образование.

The article researches theoretic-and-methodology aspects of state management in vocation-and technical training in Ukraine. There is provided the conceptualization of the content of such notions as “methodology” and “scientific research methodology”. On the results of analyzing scientific sources, the author determines content and practice of implementing state management in vocational training development. There is disclosed theoretic-and-methodological foundation of state management in vocational training system’s development through clarifying the content of the following determinants: categories, principles, norms, values, methods, modes, paradigms.

Key words: state management, methodology, scientific research methodology, state management research methodology, vocational training.

УДК 354: 378.11

Грень Л.М.

к. пед. наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного
захисту України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Галузь науки «Державне управління», не дивлячись на існування сталих традицій свого розвитку у межах світового наукового простору, у межах вітчизняного наукового простору все ще залишається на стадії динамічного розвитку. Відповідно до завдань розвитку державно-управлінської науки, які були сформульовані Ю. Ковбасюком, формування проблемного поля науки «Державне управління» не може бути вирішено за допомогою наявних інструментів та механізмів і вимагає наукового підходу до його розв'язання, необхідності забезпечення «теоретико-методологічних та наукових засад державотворчих та модернізаційних процесів в сучасній Україні» [1, с. 10]. Динаміка реалізації суспільно-політичних та соціально-економічних завдань потребує наукового забезпечення функціонування органів державної влади, «врахування прикладного, технологічного спрямування галузі на практику державного управління, що спиралося б на діагностику реальних практичних потреб органів державної влади» [1, с. 10]. Колектив авторів на чолі з К. Ващенком, Ю. Сурміним, Л. Загайновою звертає увагу на багатовимірність і багатогалузевий характер

державного управління як виду соціально-економічної діяльності, що потребує «розроблення релевантних практико-орієнтованих методологічних підходів як до дослідження проблем державного управління, так і до їх розв'язання», і вважає, що «потрібна всебічна методологізація державного управління як галузі знання» [2, с. 8].

Наукова галузь «Державне управління» з огляду на порівняно нетривалий час свого інституціонального оформлення (галузь науки «Державне управління») не набула свого остаточного розвитку, а отже, потребує подальшого вдосконалення як змісту її теоретико-методологічного підґрунтя, так і практики реалізації механізмів державного управління у межах реального сектора економіки.

Приймаючи до уваги вищевикладене, вважаємо за необхідне у межах цієї публікації зосередити увагу на дослідженні теоретико-методологічних аспектів проблематики державного управління ПТО в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя для формування і розвитку наукової галузі «Державне управління» було розроблено її фундаторами

В. Бакуменком, К. Ващенком, І. Грицяком, В. Загорським, М. Іжею, В. Князевим, Ю. Ковбасюком, В. Луговим, А. Михненком, І. Розпутенком, С. Серьогіним, Ю. Сурмінім, В. Трощинським та іншими дослідниками.

Окремі питання теоретико-методологічного забезпечення галузі науки «Державне управління» відповідно до своєї галузевої спрямованості набули свого розвитку у дослідженнях С. Домбровської, В. Мороза, В. Садкового (державне управління освітою) [3; 4; 5]; О. Мельниченка, С. Майстро (державне управління економікою) [6; 7]; Д. Карамішева, Я. Радиша (державне управління системою охорони здоров'я) [8; 9]; О. Крюкова, Г. Ситника (державне управління безпекою) [10; 11]; Ю. Ковбасюка, І. Розпутенка (державне управління бюджетно-фінансовими та інвестиційними процесами) [12]; А. Дегтяря, О. Тищенко (державне управління соціально-економічним розвитком регіону) [13; 14] та інших вчених.

Методологічні аспекти державно-управлінської науки набули свого неабиякого розвитку у роботах таких зарубіжних вчених, як Майкл Фуллан («Вибір помилкових рушійних сил для реформи цілісної системи» [«Выбор ложных движущих сил для реформы целостной системы»] (Канада), де автор звернув увагу на необхідність зосередитись на чотирьох системно пов'язаних один із одним і покладених в основу двигунах, які є запорукою успіху реформи: зв'язок «навчання – викладання – оцінювання»; соціальний капітал для побудови професіоналізму; педагогіка у поєднанні з технологіями; системна синергетичність); Девід Шульц («Ідея «держави» у сучасній теорії публічного адміністрування» [“The idea of the “state” in contemporary public administration: theory”] (США), де вчений наголосив на тенденціях, що змусили переосмислити ідею держави і зробити виклик сучасній теорії державного управління; провів оцінку ступеня впливу глобалізації й економічної кризи 2008 року на теорію і практику державного управління; дійшов висновку, що сучасна теорія державного управління потребує нової теорії держави, яка спроможна відобразити зміни політико-економічного порядку, що виникли після економічної кризи 2008 року; Куїні Мохаммед Абдулай («Теорія і практика державного управління: в Гані є конгруент?» [“Public administration theory and practice: are there congruent in Ghana?”] (Гана), де вчений дослідив відповідність теорій і парадигм державного управління з практикою в Гані; відзначив, що неортодоксальний підхід, в якому вибірково використовуються різні контекстуальні традиції державного управління, буде більш підходящим для Гани,

ніж підхід до реформи, заснований на моделях, які розвивалися в політичних і економічних умовах промислово розвинених країн; довів, що такий підхід виділив би різні елементи з переліку потенційних альтернатив, які пропонують рішення «найкращої відповідності», а не рішення «найкращої практики», і що Ганський випадок посилює дискусію про можливість застосування тих чи інших моделей державного управління в розвинених країнах третього світу. Питання участі держави у забезпеченні функціонування та розвитку системи освіти знайшли своє відображення у роботах Денніса Солтиса («Управління освітою: досвід Канади та українські проблеми» [“Educational Administration: Canadian Experience and Ukrainian Problems”] (Канада), де науковець визначив систему освіти як продукт історії і соціальних цінностей країни, а також низької (соціальної) і високої (державної) політики; простежив внутрішню логіку і спадкоємності царської, радянської та все ще значною мірою не реформованої системи загальної та вищої освіти в Україні; довів, що патології, від яких сьогодні потерпає українська освіта, сягають корінням в історичну спадщину країни; запропонував заходи щодо реформування закладів освіти); С. Торнхілл, Г. ван Дейк («Теорія публічного управління: обґрунтування концептуалізації» [“Public administration theory: justification for conceptualization”] (Преторія (ЮАР), де автори висловлювали думку про те, що будь-яке дослідження повинно враховувати поведінку і дії людей в організаційному і діючому політичному середовищі, а наука повинна ґрунтуватися на виправданих законах або припустимих теоріях для розвитку нових знань і впливу на практику; дослідили різні теорії, пов'язані з державним управлінням, довели їх актуальність щодо обговорення дискурсу стосовно визначення вимог до можливого розвитку теорій державного управління; Дерік Андерсон і Ендрю Уїтфорд («Державне управління організаціями знань» [“The Public Administration of Knowledge Organizations”] (США), де вчені запропонували переорієнтувати увагу в державному управлінні на організацію знань; зробили акцент на тому, що зосередження уваги на організаціях, що займаються знаннями, демонструє здатність вчених в галузі державного управління осмислено інтегрувати ключові концепції та ідеї із суміжних областей соціальних досліджень.

Окремі аспекти порушеної вище проблематики набули свого розвитку у деяких з наших попередніх публікацій [15; 16], а отже, ця стаття є їх логічним продовженням.

Серед останніх найбільш знакових науково-комунікативних заходів, тематика яких

була спрямована на пошук ефективних теоретичних і прикладних аспектів розвитку публічного управління в Україні, слід виділити: Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми публічного та приватного права» (25.05.2018, м. Запоріжжя, Класичний приватний університет), Науково-практичну конференцію за підсумками стажування слухачів «Публічне управління в Україні: теорія, практика, інновації» (27.09. 2018, м. Харків, Харківський регіональний інститут державного управління), Міжнародну науково-практичну конференцію «Публічне управління: проблеми та перспективи» (07.12.2018, м. Харків, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця).

Постійне перебування питань теоретико-методологічних аспектів державного управління у межах кола наукової уваги дослідників свідчить про неабиякий інтерес науковців до даної проблеми і є актуальним напрямом щодо обраної нами теми у межах науки публічного управління, зокрема, державного управління ПТО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недивлячись на достатньо високий рівень наукового напрацювання порушеної проблематики, питання теоретико-методологічного забезпечення державного управління не набули свого достатнього опрацювання та є актуальними для організації подальших наукових досліджень. Серед напрямів, які потребують уваги вчених, є питання теоретико-методологічного обґрунтування участі держави в управлінні галузями економіки. Відповідно до Національного класифікатора України окремим видом економічної діяльності є група 84.1 «Державне управління загального характеру; соціально-економічне управління», до якої входить підгрупа 84.12 – Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування [17]. Отже, проблематика освіти визначена авторами Класифікатора на рівні одного з об'єктів державного управління ПТО, а саме: вдосконалення змісту понятійно-категоріального апарату державного управління ПТО; дослідження теорії та історії формування ПТО як окремої галузі (визначення вітчизняного та зарубіжного досвіду); визначення зв'язків системи ПТО з ринком праці та економічною системою суспільства; особливості функціонування системи ПТО на місцевому, регіональному рівнях тощо. Недостатньо дослідженими залишаються питання діалектики, гносеології явищ та процесів у межах системи державного управління ПТО.

Мета статті – з'ясувати зміст методологічних підходів до розуміння компетенції державного управління системою ПТО, а також визначити перспективні напрями його здійснення.

Виклад основного матеріалу. Приймаючи до уваги обраний нами предмет наукового пошуку, вважаємо за доцільне розглянути базові категорії порушеної проблематики. Поняття «методологія» (methodos – метод, шлях дослідження, пізнання, logos – вчення) у філософському енциклопедичному словнику трактується як система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему [18, с. 365].

Схожу наукову позицію займають науковці С. Кравченко і Ю. Сурмін. На думку вчених, методологія є системою способів організації та здійснення теоретичної і практичної діяльності, а також вченням про цю систему – її структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності [12, с. 414].

За визначенням В. Загвязинського, «методологія – це система теоретичних знань, які виконують роль керівних принципів, знарядь наукового дослідження і конкретних засобів реалізації вимог наукового аналізу; найбільш загальна система принципів організації наукового дослідження, способів досягнення і побудови наукового знання» [19, с. 199], а «методологія науки – це вчення про вихідні положення, принципи, способи пізнання, пояснювальні схеми перетворення дійсності» [19, с. 40].

Дефініція «методологія» подається у новій філософській енциклопедії як «тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, вдосконалення та конструювання методів у різних сферах духовної та практичної діяльності» [20].

На переконання В. Белікова, «методологія – це не механічне поєднання методів, прийомів, методик пізнання тощо, а логічно впорядкована система взаємозв'язку та взаємодії феноменів, які її формують» [21].

Як стверджує О. Новіков, «єдиної, загальноприйнятої, усталеної та повної системи поглядів на таку науку, як методологія, що знаходиться на етапі становлення, сьогодні не існує»; часто методологію хибно сприймають як якусь абстрактну галузь філософії, що не має «прямого відношення ні до конкретних наукових досліджень, ні до потреб практики» [22, с. 8, 10]. Отже, можемо погодитися з думкою вченого, адже дійсно, методологія досить часто сприймається як галузь філософії, що, на нашу думку, дещо звужує категоріальний зміст цього феномену та не дозволяє використати його інструментарій у повному обсязі для дослідження актуальних проблем сучасної науки.

На думку Є. Шишкіної та О. Носирева, «поняття «методологія» має два основних значення: 1) методологія є сукупністю прийомів дослідження, які використовуються в певній науці; 2) методологія є вченням про методи пізнання і перетворення дійсності» [23, с. 55–56].

На переконання О. Внукової, «сучасна методологія науки вивчає, окрім методів, засобів та прийомів розбудови різних систем знань, всю природу наукового пізнання, принципи побудови і способи його одержання, а також його генезис, історію та сучасний стан. Методологія науки дає характеристику компонентів дослідження: об'єкту і предмету, завдань, сукупності дослідницьких методів і засобів, необхідних для їх застосування, а також формує уявлення про шлях наукового пошуку» [24, с. 4].

Думка О. Внукової не є принципово новою, адже свого часу авторський колектив на чолі з

Ю. Сурміним визначив методологію як принципи, парадигми, категорії, підходи, концепції, моделі, методи [25, с. 25]. Наші припущення щодо категоріального змісту дефініції «методологія», яке було надано О. Внуковою, можуть бути підтримані результатами досліджень авторського колективу на чолі з К. Ващенком, який звернув увагу на входження цих елементів до її категоріального змісту [2, с. 34]. Найбільш вдалим за формулюванням змісту категорії «методологія», на нашу думку, є визначення, надане саме цим авторським колективом.

Згідно з результатами аналізу наведених вище тлумачень вважаємо за можливе концептуалізувати їх зміст у межах узагальненого підходу. Результат авторської концептуалізації змісту категорії «методологія» наведено на рисунку 1.

Приймаючи до уваги зміст рисунка 1, можемо визначити такі основні характеристики змісту категорії «методологія»:

Рис. 1. Концептуалізація змісту категорії «методологія»

– логічно впорядкована система парадигм, категорій, підходів, концепцій, моделей, методів, принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності;

– система теоретичних знань, які виконують роль керівних принципів наукового дослідження і конкретних засобів реалізації вимог наукового аналізу.

Розглянувши категоріальний зміст дефініції «методологія», вважаємо за необхідне, з огляду на обраний нами предмет наукового пошуку, звернути увагу на особливості її сприйняття через призму його поєднання з науковою діяльністю, а саме «методологію наукових досліджень».

Авторський колектив хрестоматії «Методологія наукових досліджень з державного управління» на чолі з С. Загороднюком свого часу визначив методологію державного управління як складну систему категорій, принципів, норм, цінностей, парадигм, теорій і самих методів, яка забезпечує пізнавальну і практичну діяльність [26].

Як стверджує О. Крамарева, один із авторів енциклопедичного словника з державного управління: «Методологія дослідження – система принципів і способів організації дослідження; поняття методологія дослідження не має єдиного тлумачення. Зарубіжні вчені не роблять різниці між методологією та методами дослідження. Вітчизняні вчені тлумачать методологію як теорію методів дослідження, створення концепцій як систему знань про теорію науки» [12, с. 416]. Під методами державного управління «розуміються способи і прийоми аналізу і оцінки управлінських ситуацій, використання правових і організаційних форм, впливу на свідомість і поведінку людей в керованих суспільних процесах, відносинах і зв'язках [27, с. 174].

Укладачі енциклопедичного словника з державного управління дотримуються точки зору щодо загальнонаукових принципів дослідження державного управління, а саме: історичного, термінологічного, функціонального, системного, когнітивного (пізнавального), моделювання тощо, і вважають, що стратегічні методологічні принципи і положення знаходять своє тактичне втілення в методах дослідження. На думку вищезгаданих дослідників, «загальнонауковою методологією вивчення об'єкта державного управління є системнодіяльнісний підхід, найбільш суттєвими компонентами якого є потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат, що створює можливість комплексно дослідити зміст державно-управлінських відносин. Системний підхід дає змогу визначити стратегію науко-

вого дослідження, в його межах розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи» [12, с. 416–417].

Ми погоджуємося з точкою зору А. Литвина стосовно того, що «отримання наукових знань значною мірою залежить від підходу, яким послуговується дослідник, вивчаючи об'єкт пізнання. Цей підхід визначає система методологічних засад і принципів. Вихідним кроком дослідження є визначення теоретико-методологічної бази, на основі якої виконується всебічний аналіз проблеми, вибудовуються теоретичні та практичні положення, обґрунтовуються концептуальні ідеї, даються методичні рекомендації, пропозиції тощо» [28, с. 20]. За словами Ю. Сурміна та С. Кравченка, «кожне наукове дослідження завжди використовує певну методологію. Методологічні ідеї та принципи, які продуктивні в різних науках, можуть одержувати загальнонауковий статус. Прикладами цього є системний, процесний та ситуаційний підходи, науковий метод здійснення досліджень тощо [12, с. 414], адже «системний підхід дає змогу визначити стратегію наукового дослідження, в його межах розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи» [27, с. 10].

Розглядаючи зміст категорії «методологія наукових досліджень», слід звернути увагу на той факт, що відповідна проблематика може бути розглянута в контексті її позиціонування на рівні наукової дисципліни. За визначенням авторського колективу під керівництвом В. Корженка, «методологія дослідження державного управління – наукова дисципліна, спрямована на дослідження комплексу явищ інструментальної сфери науки державного управління та наукової діяльності у галузі державного управління, вивчення закономірного і оптимального зв'язку наукового результату і засобів його досягнення, з'ясування сутності пізнавального інструментарію і меж його продуктивного застосування» [27, с. 9].

Результат авторської концептуалізації змісту категорії «методологія наукових досліджень» наведено на рисунку 2.

Порівнюючи зміст вищезгаданих категорій, вважаємо за необхідне звернути увагу на їх нетотожність за умови порівняння зі змістом категорії «методологія». На нашу думку, різниця між категоріальним змістом відповідних дефініцій може бути розглянута через призму діяльнісного аспекту.

Наприклад, категорія «методологія» характеризується статикою складників свого змісту, тоді як категорія «методологія наукових дослід-

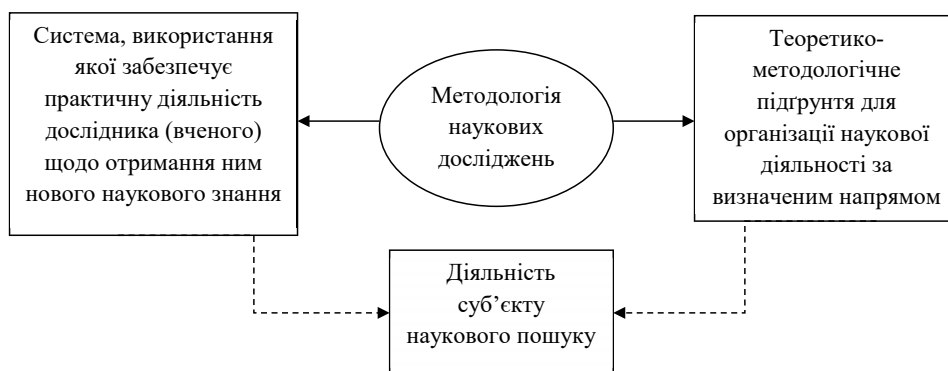

Рис. 2. Концептуалізація змісту категорії «методологія наукових досліджень»

Таблиця 1

Методологія дослідження державного управління розвитком системи ПТО

№ п/п	Основні детермінанти змісту методології дослідження державного управління	Елементи системи державного управління ПТО
1	Категорії	Категорії системи ПТО: допрофесійна підготовка; первинна професійна підготовка; перепідготовка робітників; підвищення кваліфікації робітників; інклюзивне професійне навчання
2	Принципи	Принципи системи ПТО: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління та громадського самоврядування в освіті та інші
3	Норми	Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні: Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Укази Президента України, постанови, накази, розпорядження КМУ, МОН України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ), нормативні акти місцевих державних адміністрацій, органів та посадових осіб місцевого самоврядування
4	Цінності	Цінності в ПТО: відтворення, нарощування інтелектуального, духовного та економічного потенціалу суспільства; створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України; виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невіддільний складник європейської та світової спільноти
5	Методи	Аналіз якості освітнього процесу і працевлаштування випускників ПТО; експериментальне впровадження у навчальний процес вітчизняного та зарубіжного досвіду управління закладами ПТО, дуальної форми навчання, залучення роботодавців до теоретичної та практичної підготовки кваліфікованих робітників
6	Способи	Створення системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління ПТО; розробка новітніх гуманітарних технологій, засоби формування знань і вмій, які мають попит на світовому ринку праці; ефективне використання науково-технічних досягнень
7	Парадигми	Комплекс знань, умінь і навичок, який пройшов відповідний процес становлення та спрямований на вдосконалення компетентності кваліфікованого робітника, формування здатності бути мобільним, що передбачає розвиток компетенцій, пов'язаних із формуванням на основі професійної освіти важливих загальнолюдських якостей, що сприяє реалізації випускника ПТО у різних видах діяльності

джень» розглядається через призму діяльнісного аспекту (його динамічних характеристик).

Основу дієвої реалізації державного управління розвитком професійно-технічної освіти на практиці становить виважене наукове обґрунтування методології державного управління для ПТО.

Її дослідження представлено в таблиці 1, що здійснено з урахуванням положень загального концепту фундаментальної міждисциплінарної науки державного управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений нами аналіз щодо теоретико-методологічного підґрунтя державного управління ПТО дозволив нам зробити такі висновки: 1) серед науковців немає єдності щодо визначення дефініції «методологія»; 2) встановлено, що дефініція «методологія наукових досліджень» сутнісно не є тотожною поняттю «методологія»; 3) розуміння теоретико-методологічного підґрунтя державного управління розвитком системи ПТО може бути розкрито через з'ясування змісту основних детермінант (категорій, принципів, норм, цінностей, методів, способів і парадигм).

Дане дослідження не претендує на вичерпність, тому залишається відкритим для подальших наших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наука державного управління: досягнення, завдання, перспективи: матеріали Всеукр. конф. (Київ, 29 листоп. 2012 р.) до 15-річчя галузі науки «Державне управління» й 10-річчя Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президентові України / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко. К.: НАДУ, 2012. 216 с.

2. Концептуальні засади розвитку галузі науки «Державне управління»: наук. розробка / кол. авт.: К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін, Л.І. Загайнова та ін. / за заг. ред. К.О. Ващенко, Ю.П. Сурміна, Л.І. Загайнової. К.: НАДУ, 2013. 48 с.

3. Домбровська С.М. Механізми підвищення ефективності державної підтримки розвитку вишівської науки / С.М. Домбровська, Т.А. Луценко. Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». № 1 (12), 2015. С. 26–31.

4. Мороз В.М. Діалектика зв'язку змісту категорій «Управління» та «Менеджмент» у межах науки «Державне управління». Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2014. Вип. 1. С. 34–44.

5. Садковий В.П. Механізми забезпечення якості неперервної освіти. Державне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 22–23 лютого 2017 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2017. С. 40–41.

6. Мельниченко О.А. Управління структурними зрушеннями: [підруч.]. Х.: Оберіг, 2013. 300 с.

7. Майстро С.В. Проблеми та протиріччя державної екологічної політики на регіональному рівні / С. В. Майстро, О. М. Коленов. Державне будівництво. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2014_1_9.

8. Державне управління курортною справою в Україні. Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 2. С. 10–18.

9. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні: навч.-наук. вид. / авт. кол.: М.М. Білинська, Я.Ф. Радиш, І.В. Рожкова та ін.; за заг. ред. проф. М.М. Білинської. К.; Львів: НАДУ, 2012. 240 с.

10. Крюков А.И., Омаров А.Е. Теории экологического развития государства в контексте экологической безопасности. East Journal of Security Studies. Collection of scientific papers. № 2. 2017. С. 136–153. НУЦЗУ, Україна, Поморська академія Республіка Польща.

11. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. К.: НАДУ, 2012. 544 с.

12. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

13. Дегтяр А.О. Формування та функціонування механізму державного управління соціально-економічним розвитком регіону. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2014. № 4. С. 46–51.

14. Тищенко О.П. Державне регулювання регіонального розвитку національної економіки: автореф. д-ра е.наук, спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». К., 2013. 35 с.

15. Грень Л.М. Діалектика єдності та протиріч змісту категорій «державне управління» та «державне регулювання». «Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління». Томі 29 (68) № 4, 2018. С. 39–46.

16. Грень Л.М. Державне управління розвитком професійно-технічної освіти: аналіз тематичного спрямування наукової літератури. Інвестиції: практика та досвід. № 5 березень 2018. С. 79–84.

17. Класифікатор видів економічної діяльності. URL: <https://evrovektor.com/kved/2010/>

18. Философский энциклопедический словарь / под ред. А.Ф. Ильичева, П.Н. Федосеева, С.М. Ковалева, В.Г. Панова. М.: Советская энциклопедия, 1983. 836 с.

19. Загвязинский В. Методология и методы психолого-педагогических исследований: учебное пособие для студ. высших пед. учеб. завед. / В. Загвязинский, Р. Атаханов. 2-е изд., стер. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 208 с.

20. Новая философская энциклопедия: в 4 т. [Электронный ресурс] / Ин-т философии Российской акад. наук; гл. ред. В.С. Степин. М.: Мысль, 2000–2001. URL: <http://iph.ras.ru/elib/1880.html>

21. Беликов В. А. Образование. Деятельность. Личность: монография [Электронный ресурс] / В.А. Беликов. М.: Академия Естествознания, 2010. 340 с. URL: <http://www.rae.ru/monographs/76.2>.

22. Новиков А.М. Методология / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. М.: СИНТЕГ, 2007. 663 с.

23. Шишкіна Є.К., Носирєв О.О. Методологія наукових досліджень [Текст]: навч. посіб. / Є.К. Шишкіна, О.О. Носирєв. Х.: Вид-во «Діса плюс», 2014. 200 с.

24. Внукова О.М. Методологічні засади професійної освіти: навчальний посібник для студентів напрямів підготовки 6.010104 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 6.010104 Професійна освіта (Дизайн). К.: КНУТД, 2015. 198 с.

25. Науково-методологічні засади розвитку галузі науки «Державне управління»: наук. розробка / авт. кол.: В.Д. Бакуменко, В.Д. Бондаренко, Л.М. Гогіна та ін.; за заг. ред. Ю.П. Сурміна, Л.І. Загайнової. К.: НАДУ, 2010. 60 с.

26. Методологія наукових досліджень з державного управління: хрестоматія / упоряд.: С.В. Загороднюк, О.Л. Євмєшкіна, В.В. Лещенко; за заг. ред. д-ра політ. наук К.О. Ващенко. К.: НАДУ, 2014. 180 с.

27. Теоретико-методологічні засади державного управління: формування понятійного апарату: метод. рек. / авт. кол.: В.В. Корженко, В.В. Говоруха, О.Ю. Амосов та ін.; за заг. ред. В. В. Корженка. К.: НАДУ, 2009. 56 с.

28. Литвин Андрій. Методологія у проекції педагогічних досліджень. Педагогіка і психологія професійної освіти. № 5. 2014. С. 20–35.